

Notitie Reikwijdte en Detailniveau

Ten behoeve van de Rijksstructuurvisie
Windenergie op Zee Aanvulling gebied Hollandse Kust

Notitie Reikwijdte en Detailniveau

Ten behoeve van de Rijksstructuurvisie
Windenergie op Zee Aanvulling gebied
Hollandse Kust

Partiële herziening Nationaal Waterplan 2
voor het onderdeel Windenergie op Zee

Inhoud

1. Inleiding	3
1.1 Aanleiding	3
1.2 Voornemen	4
1.3 Doel van de Notitie Reikwijdte en Detailniveau	6
1.4 Procedurestappen PlanMER	6
1.5 Leeswijzer	7
2. Reikwijdte: windenergiegebieden op zee	9
2.1 Inleiding	9
2.2 Relatie met het Nationaal Waterplan en routekaart	9
2.3 Uitrol gebieden routekaart	11
2.5 Routekaart-alternatief: wél aanwijzen van de gebieden	12
2.6 Reikwijdte	14
3. Detailniveau	15
3.1 Methodiek voor de bepaling van effecten PlanMER	15
3.2 Ecologie en cumulatie van effecten	17
3.3 Overige te beoordelen effecten	18
3.4 Voorzorgsbeginsel	21
4. Inhoud van het milieueffectrapport	23
Bijlagen	25
Bijlage 1 Kaart met aangewezen windenergiegebieden in de Noordzee	26
Bijlage 2 Gebieden voor windenergie op zee	27
Bijlage 3 Beschikbare ruimte in aangewezen en aan te wijzen gebieden	28
Bijlage 4 Wettelijk kader en procedure	30
Bijlage 5 Literatuurlijst	34
Bijlage 6 Lijst van gebruikte afkortingen	35

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Energieakkoord voor duurzame groei

Nederland werkt aan duurzame, betrouwbare en beschikbare energie die voor iedereen betaalbaar is. Om ook op lange termijn aan de energievraag te kunnen voldoen, is de groei van duurzame energie noodzakelijk.

Nederland wil voldoen aan de Europese doelstelling om 14% van de energieconsumptie in 2020 duurzaam op te wekken. Deze doelstelling is bekrachtigd in het op 6 september 2013 gesloten Energieakkoord voor duurzame groei (Energieakkoord).¹ Tevens zijn er in het Energieakkoord afspraken gemaakt om in 2023 16% van de energie duurzaam op te wekken. In het akkoord is een energiemix afgesproken, waarbij diverse soorten van energiewinning voor het opwekken van duurzame energie gezamenlijk moeten leiden tot het halen van de doelstelling.

In het Energieakkoord is met de betrokken partijen afgesproken dat 4.450 MW aan windvermogen op zee operationeel is in 2023. Dit betekent dat in aanvulling op de bestaande parken en parken in aanbouw 3.450 MW aan extra windenergie op zee gerealiseerd moet zijn, rekening houdend met andere belangen op de Noordzee. Windenergie op zee levert daarmee een grote bijdrage aan het behalen van de kabinetsdoelstelling van 16% duurzame energie in 2023: 5 miljoen huishoudens worden ermee van stroom voorzien.

Gebieden voor windenergie op zee

Hoewel het lijkt dat er letterlijk een zee aan ruimte is op de Noordzee, zijn er al veel gebieden gereserveerd voor een bepaalde bestemming. Zo zijn er scheepvaartroutes, olie- en gaswinning, oefengebieden van

¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2012-2013, 30 196, nr. 202 (bijlage).

Defensie, natuurgebieden en plekken voor zandwinning. Daarnaast zijn visserij en recreatie belangrijke economische activiteiten die op zee en langs de kust ook ruimte vragen. Verder is de zee op sommige plaatsen ongeschikt voor windturbines, bijvoorbeeld omdat ze te diep is of omdat de bodem niet geschikt is. Waar uiteindelijk windturbines komen, vraagt dus een zorgvuldige afweging van tal van belangen. In de Rijksstructuurvisie Windenergie op Zee² heeft een dergelijke afweging van belangen plaatsgevonden voor de gebieden buiten de 12-mijlszone.

Het kabinet heeft een haalbaarheidsstudie laten uitvoeren naar de voor- en nadelen van windenergie binnen de 12-mijlszone. Een maatschappelijke kosten-batenanalyse maakte deel uit van deze studie.

1.2 Voornemen

In september 2014 heeft het kabinet in een brief het Parlement geïnformeerd over de strategie voor de realisatie van de opgave voor windenergie op zee uit het Energieakkoord (Routekaart)³. Het kabinet heeft daarbij gebieden aangewezen waar de komende jaren nieuwe windparken op zee kunnen worden gebouwd. De inzet is een beperkt aantal grote windparken die worden aangesloten op het elektriciteitsnet via standaardplatforms met een capaciteit van 700 megawatt (MW). Dat is goedkoper en zo blijft er meer ruimte over voor andere gebruikers op de Noordzee, zoals bijvoorbeeld de scheepvaart. De twee aangewezen gebieden ter hoogte van Zuid- en Noord-Holland, aangegeven op de kaart in bijlage 1 als Hollandse Kust (HK) A en B, zijn goedkoper dan gebieden verder op zee, maar net te klein voor de aanpak met standaardplatforms. Daarom wil het kabinet een smalle strook tussen de 10 en 12 nautische mijl (NM) aan deze gebieden toevoegen. Een uitbreiding van deze gebieden kan alleen aan de landzijde binnen de 12-mijlszone plaatsvinden, omdat de gebieden aan de andere kant worden begrensd door scheepvaartroutes en andere belemmeringen. Met name in deelgebied B speelt ook de afstemming met een militair oefengebied dat aan de noordzijde het gebied begrenst en dat ten behoeve van deze aanpassing een andere vorm zal krijgen. Hierdoor komt enige extra ruimte buiten de 12-mijlszone vrij, die eveneens voor windenergie benut kan worden. De kaart in bijlage 2 geeft aan wat het maximaal aan te wijzen gebied is.

Het aanwijzen van deze strook zal verlopen via het opstellen van de Rijksstructuurvisie Windenergie op Zee Aanvulling gebied Hollandse Kust en betreft een partiële herziening van het Nationaal Waterplan 2016–2021 (NWP2) voor het onderdeel Windenergie op Zee.

Ter voorbereiding op de Rijksstructuurvisie laat het Rijk een onderzoeksrapport opstellen over de milieueffecten (planMER) en een Passende beoordeling (PB), waarvoor het voorliggende stuk de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) is.

Het voornemen betreft uitsluitend het uitbreiden van deze twee gebieden voor de Hollandse Kust. Er wordt niet gezocht naar meer ruimte voor windenergie op zee, omdat naar verwachting de reeds eerder aangewezen gebieden nog tot ver na 2023 voldoende ruimte bieden voor alle eventueel aan te leggen windparken.

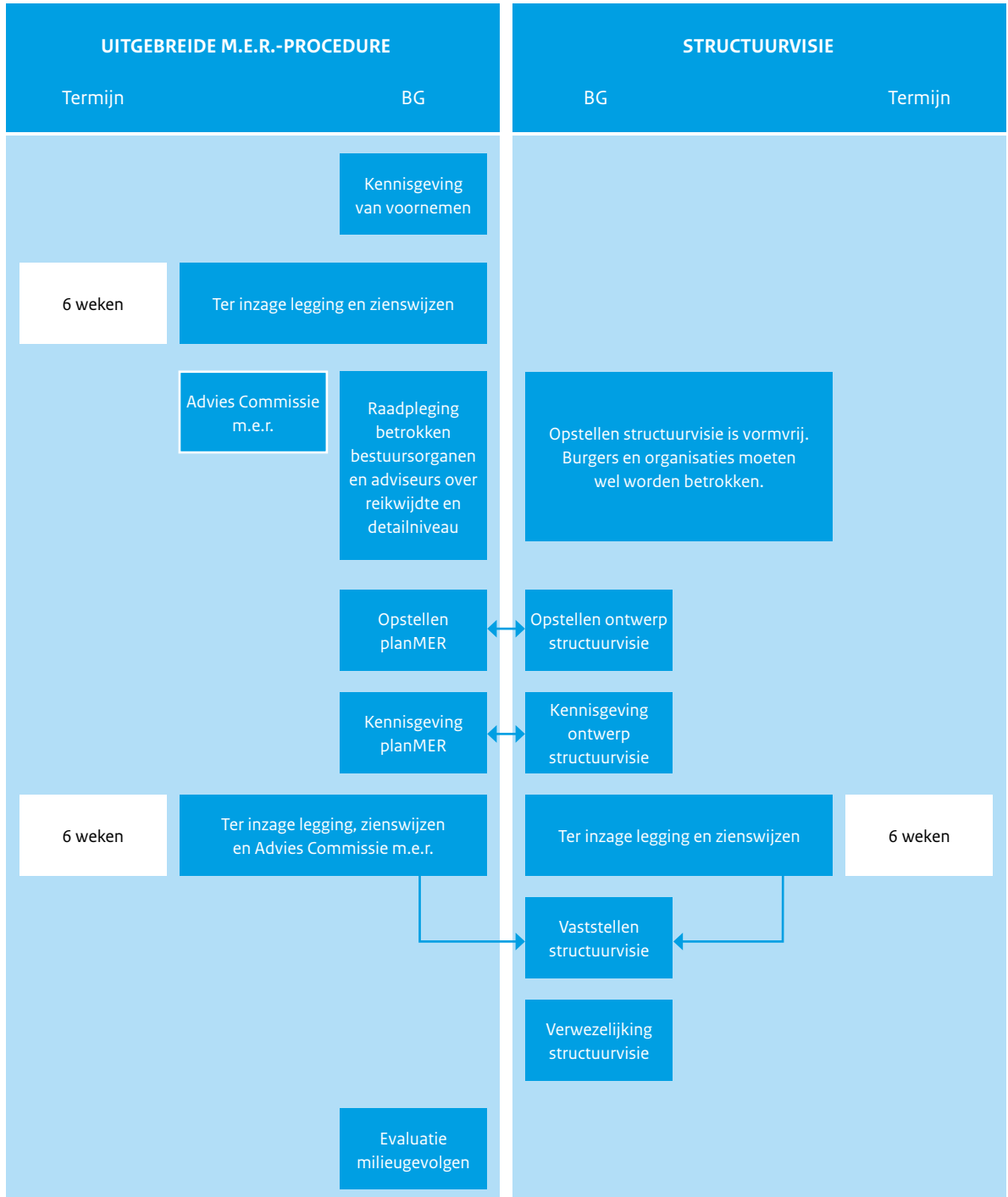
Op 26 maart 2015 is een motie van de Tweede Kamerleden Van Veldhoven (D66) en Mulder (CDA)⁴ aangenomen waarin wordt aanbevolen om nog nader te kijken naar enerzijds de vraag in welke gebieden de risico's dat de maatschappelijke nadelen de kostenvoordelen teniet zullen doen het grootst zijn, en anderzijds de vraag wat de effecten op de werkgelegenheid en economie van de kustgemeenten zullen zijn. Dit wordt nader onderzocht en de resultaten zullen, zoals gevraagd, uiterlijk vóór het voorgenomen besluit over de locaties van de windparken naar de Tweede Kamer gestuurd worden.

² Tweede Kamer, vergaderjaar 2014–2015, 33 561, nr. 11.

³ Tweede Kamer, vergaderjaar 2014–2015, 33 561, nr. 11.

⁴ Tweede Kamer, vergaderjaar 2014–2015, 34 058, nr. 30.

In onderstaande figuur is de samenloop van m.e.r.- en Structuurvisieprocedure weergegeven:

Legenda

m.e.r. milieueffectrapportage (procedure)
 MER milieueffectrapport

BG bevoegd gezag
 ■ Advies Commissie-m.e.r. in voorfase niet verplicht

Het voornemen en de NRD hebben geen betrekking op de aansluiting van windparken op het landelijk elektriciteitsnet. Hiervoor worden aparte procedures (inclusief m.e.r.) doorlopen onder de Rijkscoördinatierегeling (RCR).

1.3

Doel van de Notitie Reikwijdte en Detailniveau

Met de NRD geeft het Rijk inzicht in de wijze waarop het bij deze aanwijzing het onderzoek naar en beoordeling van milieueffecten wil uitvoeren. De notitie en de advisering van betrokken bestuursorganen daarbij (raadpleging) vormen de basis voor het op te stellen planMER voor de uitbreiding van de gebieden HK A en HK B.

Bij 'reikwijdte' gaat het over de onderwerpen die het planMER bestrijkt:

- De voorgenomen activiteit en de alternatieven. De alternatieven moeten relevant, reëel en onderscheidend zijn. Deze notitie bevat voor beide gebieden een alternatief.
- De relevante milieuaspecten voor het onderzoek. In de m.e.r. worden alle relevante milieuaspecten onderzocht om zo bouwstenen voor de besluitvorming aan te dragen. Deze notitie weegt af welke accenten er in het milieuonderzoek worden aangebracht en wat de belangrijke onderwerpen zijn.

In hoofdstuk 2 wordt een nadere uitwerking van de reikwijdte gegeven.

Bij 'detailniveau' draait het om de vraag op welke wijze, kwalitatief of kwantitatief, en met welke mate van detail de verschillende milieuaspecten onderzocht worden. In hoofdstuk 3 is een nadere uitwerking van het detailniveau beschreven.

1.4

Procedurestappen PlanMER

Het ministerie van Infrastructuur en Milieu (IenM) is samen met het ministerie van Economische Zaken (EZ) verantwoordelijk voor het vaststellen van het NWP2 en de eventuele tussentijdse herzieningen daarop. De tussentijdse herzieningen van het NWP2 worden vastgesteld door de minister van IenM in samenspraak met de andere verantwoordelijke bewindslieden. De minister van IenM is samen met de minister van EZ het bevoegd gezag voor het besluit en het planMER.

De planMER-procedure bestaat uit de hieronder weergegeven stappen.

Kennisgeving en zienswijzen

Het voornemen om de Rijksstructuurvisie Aanvulling gebied Hollandse Kust (RSV HK) op te stellen en de planMER-procedure te doorlopen wordt openbaar aangekondigd. Deze kennisgeving wordt gedaan door de ministers van IenM en EZ. De openbare kennisgeving wordt in de Staatscourant, een landelijke krant en diverse regionale kranten gepubliceerd. De publicatie geeft aan hoe belanghebbenden worden betrokken en wanneer zienswijzen op het voornemen kunnen worden ingediend.

Raadpleging en advies op NRD

Het ministerie van IenM en het ministerie van EZ raadplegen de adviseurs (Commissie voor de m.e.r., Inspectie Leefomgeving en Transport en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed), andere betrokken bestuursorganen (de provincies Noord- en Zuid-Holland en relevante kustgemeenten) en de directeur Kustwacht als nautisch beheerder van de territoriale zee over de NRD. Overige belanghebbenden worden door middel van informatiebijeenkomsten bij de totstandkoming van het MER betrokken. Het Overlegorgaan Infrastructuur en Milieu (OIM) wordt om advies gevraagd.

Nadat burgers en geraadpleegde partijen de mogelijkheid hebben gekregen om hun reactie te geven, geeft het bevoegd gezag in een Reactiedocument aan op welke wijze deze reacties worden meegenomen in het planMER. Dit vormt samen met de NRD het kader voor het op te stellen planMER.

Zienswijze en ter inzage legging planMER en ontwerp-RSV Aanvulling HK

Na totstandkoming van het planMER/PB (zijnde twee aparte documenten) geven de minister van IenM en de minister van EZ als bevoegd gezag kennis van het planMER, inclusief PB, en leggen dit document ter inzage. Tegelijkertijd wordt ook de ontwerp-RSV HK ter inzage gelegd. Het planMER vormt één van de bouwstenen voor dit ontwerp.

Een ieder kan een zienswijze indienen over de ontwerp-RSV HK en het planMER. In de termijn voor het indienen van zienswijzen brengt ook de Commissie voor de m.e.r. haar advies uit over het planMER/PB. Vervolgens neemt het bevoegd gezag een definitief besluit. Daarbij geeft het aan hoe rekening is gehouden met de in het planMER beschreven milieugevolgen, wat is overwogen over de in het planMER beschreven varianten, over de zienswijzen en over het advies van de Commissie voor de m.e.r.. Ook wordt aangegeven hoe burgers en maatschappelijke organisaties bij de voorbereiding van het plan zijn betrokken. Verder wordt vastgesteld hoe en wanneer er geëvalueerd wordt. Daarna wordt het besluit bekend gemaakt.

1.5 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 van deze NRD beschrijft de reikwijdte van het planMER. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de voorgenomen tussentijdse herziening van het NWP2 voor het onderdeel Windenergie op Zee. Hierbij zal de achtergrond en de relatie met andere plannen aan bod komen, evenals de inhoud van de milieueffectbeoordeling.

Hoofdstuk 3 behandelt het detailniveau van de effectbeschrijving. Hierbij gaat het om het beoordelingskader en de methodiek die gebruikt zullen worden om de milieueffecten te bepalen.

In hoofdstuk 4 wordt een eerste kader geformuleerd van de elementen die in het planMER aan de orde moeten worden gesteld.

Er zijn 6 bijlagen. De eerste drie bevatten kaartmateriaal, bijlage 4 gaat over het wettelijk kader en procedures, bijlage 5 is de literatuurlijst en bijlage 6 bevat tenslotte een lijst van gebruikte afkortingen.

2. Reikwijdte: windenergiegebieden op zee

2.1

Inleiding

Dit hoofdstuk brengt in beeld wat de scope is van de RSV HK. In paragraaf 2.2 wordt ingegaan op de achtergronden van dit besluit in relatie tot eerdere ruimtelijke besluiten en de uitrol van windenergie op zee.

In paragraaf 2.3 wordt ingegaan op het nulalternatief. Dit is de uitvoering van de taakstelling van de Routekaart zonder uitbreiding van de twee gebieden. Paragraaf 2.4 gaat in op het voorkeursalternatief op basis van de Routekaart.

2.2

Relatie met het Nationaal Waterplan en routekaart

Eerdere ruimtelijke besluiten ten aanzien van windenergie op zee

Het kabinet heeft in de Beleidsnota Noordzee als onderdeel van het Nationaal Waterplan 2009–2015 (NWP) gekozen voor het nemen van de ruimtelijke regie op de ontwikkeling van windenergie op zee. Er zijn gebieden aangewezen waarbinnen windparken mogen worden gebouwd binnen de kaders van de in ontwikkeling zijnde regelgeving voor windparken. Buiten de aangewezen gebieden geeft het Rijk geen toestemming voor het bouwen van windparken.

In het NWP zijn de gebieden Borsselle en IJmuiden Ver aangewezen voor windenergie en de gebieden Hollandse Kust en Ten Noorden van de Wadden als nader te begrenzen voor windenergie. In de Rijksstructuurvisie Windenergie op zee als partiële herziening van het NWP zijn in 2014 de gebieden Hollandse Kust en Ten Noorden van de Wadden nader begrensd en daarmee definitief aangewezen.

Haalbaarheidsstudie en Routekaart

Het kabinet heeft een Haalbaarheidsstudie laten uitvoeren naar de voor- en nadelen van windenergie binnen de 12-mijlszone. Hierin zijn de mogelijkheden binnen de 12-mijlszone verkend en zijn vijf gebieden als mogelijkheid overgebleven en nader onderzocht (Zeeland, Maasvlakte, Zuid-Holland, Noord-Holland en Ameland). Uit deze studie is gebleken dat er een kostenvoordeel is wanneer windparken binnen de 12-mijlszone worden gebouwd ten opzichte van daarbuiten. Dit voordeel komt ten goede aan de afnemer, die uiteindelijk voor de subsidies betaalt. Daar tegenover staan nadelige effecten op bijvoorbeeld ecologie, recreatie en beleving van het landschap.

In september 2014 heeft het kabinet in de Routekaart aangekondigd in twee gebieden een strook van maximaal twee NM (tussen de 10 en 12 NM) toe te willen voegen aan reeds aangewezen windgebieden buiten de 12-mijlszone (HK A en HK B).

In deze Routekaart wordt verder ingegaan op de aanleg van het net op zee, het nieuwe systeem voor de realisatie van windenergie op zee, en de gebieden voor windenergie die voor de realisatie van het Energieakkoord zullen worden ingezet. De opgave uit het Energieakkoord zal kosteneffectief gerealiseerd worden door de inzet van slechts drie gebieden: Borssele (1.400 MW), HK A (1.400 MW) en HK B (700 MW). De deelgebieden HK die niet grenzen aan de 12-mijlszone en de gebieden IJmuiden Ver en Ten Noorden van de Wadden komen eventueel pas na 2020 voor uitgifte in beeld.

De gebieden HK A en B zijn echter, mede vanwege belemmeringen van bestaande windparken en kabels en leidingen, in hun huidige begrenzing te klein voor de realisatie van 1.400 resp. 700 MW (zie bijlage 3). Daarom heeft het kabinet besloten deze gebieden uit te willen breiden met stroken van 10 tot 12 NM uit de kust. Het kabinet heeft in de Routekaart tevens besloten de overige gebieden uit de Haalbaarheidsstudie (Zeeland, Maasvlakte en Ameland) niet verder te onderzoeken voor mogelijk gebruik als windenergiegebied. Bovendien zal voor de gebieden Noord- en Zuid-Holland geen gebruik gemaakt worden van de zone tussen de 3 en 10 NM uit de kust.

Nationaal Waterplan 2016–2021

Voor de periode 2016–2021 wordt het Noordzeebeleid verder uitgewerkt in het NWP2 en als onderdeel hiervan in de nieuwe Beleidsnota Noordzee. Het ontwerp van beide is in december 2014 aan de Tweede Kamer aangeboden en ter inzage gelegd⁵. In het ontwerp-NWP2 zijn de eerder aangewezen gebieden voor windenergie gecontinueerd en is beleid opgenomen voor de afstemming met andere gebruiksfuncties op de Noordzee. Dit beleid is ook van toepassing op de aanwijzing van de stroken binnen de 12-mijlszone.

Bij het uitwerken van het beleidsvoornemen tot aanvulling van het gebied HK zijn de volgende aandachtspunten in het ontwerp-NWP2 opgenomen:

- Het 'Ontwerpcriterium voor afstanden tussen scheepvaartroutes en windparken' zal worden toegepast bij het aanloopgebied naar IJmuiden. Hierbij zal rekening worden gehouden met een mogelijk nieuw ankergebied tussen de IJ-geul en het windgebied.
- De stroken overlappen deels met de zone waarin zandwinning prioriteit heeft. In het kader van de partiële herziening zullen de effecten verder worden onderzocht.
- De strook tussen de 10 en 12 NM in het gebied Noord-Holland overlapt deels met het Defensieoefengebied en kan alleen gerealiseerd worden als het Defensieoefengebied enigszins gedraaid wordt. Dit zal in het kader van de partiële herziening verder uitgewerkt worden.

>>

⁵ Tweede Kamer, vergaderjaar 2014–2015, 31 710, nr. 35.

Nationaal Waterplan 2016–2021 (vervolg)

- Door clustering van de stroken met de gebieden buiten de 12-mijlszone worden de effecten op de vrije horizon zoveel mogelijk beperkt en blijft de vrije horizon in de rest van de 12-mijlszone behouden. De effecten van de mogelijke bouw van windparken in de strook tussen de 10 en 12 NM op zicht en beleving zullen in het kader van de partiële herziening worden onderzocht.

2.3 Uitrol gebieden routekaart

Het kabinet heeft in overleg met de windenergiesector besloten een nieuw systeem voor de uitrol van windenergie op zee in te voeren. In dit systeem wordt de vergunning en subsidie voor specifieke locaties voor windparken door de overheid via een tender uitgegeven (zie ook paragraaf 2.2). Het systeem beoogt bij te dragen aan efficiënt ruimtegebruik, kostenreductie en een versnelling van de uitrol van windenergie op zee. Het wetsvoorstel windenergie op zee⁶ maakt dit systeem mogelijk en introduceert het instrument genaamd ‘kavelbesluit’. Dit houdt in dat binnen de aangewezen gebieden in het NWP2 en de partiële herziening van NWP2 zogenoemde kavelbesluiten worden genomen. In deze kavelbesluiten worden bepaald waar en onder welke voorwaarden een windpark mag worden gerealiseerd. De natuurtoets is geïntegreerd in de kavelbesluiten. Op basis van de uitkomst van een tender wordt uiteindelijk bepaald wie vergunning en subsidie krijgt voor het mogen realiseren van een windpark.

Daarnaast heeft het kabinet geconcludeerd dat een gecoördineerde netaansluiting van windparken op zee leidt tot lagere maatschappelijke kosten en een kleinere impact op de leefomgeving. Hierbij wordt uitgegaan van een nieuw concept van netbeheerder TenneT voor een ‘net op zee’, zoals ook aangegeven in de kamerbrief ‘Wetgevingsagenda STROOM’ van 18 juni 2014⁷. Dit concept gaat uit van standaardplatforms waarop per platform 700 MW windenergiecapaciteit kan worden aangesloten. Windturbines worden rechtstreeks op deze platforms aangesloten. In de Routekaart is ervan uitgegaan dat de opgave voor windenergie op zee met dit systeem het meest kosteneffectief kan worden gerealiseerd. De strategie heeft geleid tot een aangepast uitrolschema uit het Energieakkoord, zoals in de onderstaande tabel is weergegeven.

Jaar	MW	Gebieden Routekaart
2015	700	Borssele
2016	700	Borssele
2017	700	Hollandse Kust A
2018	700	Hollandse Kust A
2019	700	Hollandse Kust B

Alleen door een strook tussen de 10- en 12-mijlszone toe te voegen aan de al aangewezen gebieden grenzend aan de 12-mijlszone, kan er in HK A 1.400 MW gerealiseerd worden en in HK B 700 MW. Als deze strook voor de Hollandse kust tussen de 10- en 12-mijlszone niet zou worden benut, dan zal een deel van de opgave in verder gelegen gebieden moeten worden aangelegd. Dat leidt tot hogere kosten in de SDE+, omdat door een grotere afstand en waterdiepte de kosten per kWh voor het aanleggen en onderhouden van de windparken en platforms toenemen. De totale meerkosten liggen in de orde van grootte van 1,2 miljard euro⁸.

⁶ Eerste Kamer, vergaderjaar 2014–2015, 34 058, A.

⁷ Tweede Kamer, vergaderjaar 2013–2014, 31 510, nr. 49.

⁸ Tweede Kamer, vergaderjaar 2014–2015, 33 561, nr. 12.

2.4

Nulalternatief: geen aanwijzing van de gebieden

Het nulalternatief is het alternatief waarbij de voorgenomen aanpassing van het NWP2 niet doorgaat. Conform het huidige beleid kunnen windparken alleen worden gerealiseerd in gebieden die daarvoor in het NWP zijn aangewezen. Het Energieakkoord zal dan - zonder de stroken tussen de 10 en 12 NM - op een andere manier moet worden gerealiseerd.

Gebied A zal bij het niet aanwijzen van de stroken tussen 10 en 12 NM slechts ruimte hebben voor het plaatsen van 700 MW aangesloten op één platform. Het gebied B zal in deze ronde dan zelfs geheel afvallen, omdat hier in dat geval slechts ruimte is voor circa 400 MW en er dus geen platform kan worden gerealiseerd. Zie de kaarten in bijlage 3 voor een nadere onderbouwing.

Overigens mag worden verwacht dat in het geval van het niet aanwijzen van de stroken tussen de 10 en 12 NM gebied B na 2023 alsnog ontwikkeld zal gaan worden. Vanwege zijn ligging in ondiep water, dichtbij beschikbare havens en aansluitpunten kan windenergie hier ook zonder platform goedkoper gerealiseerd worden dan in andere gebieden⁹. Voor deze twee keer 700 MW zullen in bovengenoemd geval alternatieve locaties moeten worden ingezet die eerder al zijn aangewezen in de RSV WoZ en in het ontwerp-NWP2. Uitgangspunt is dat hiervoor gebieden worden gekozen waarvan voldoende zeker is dat daar zonder vertraging 700 MW kan worden gerealiseerd.

Uit eerder onderzoek door Energieonderzoek Centrum Nederland blijkt dat het eerste deelgebied dat daarvoor in aanmerking komt het gebied HK C is (zie bijlage 1). Dit gebied ligt circa 10 NM westelijk van gebied A. Welk deelgebied daarna als de meest kansrijke optie kan worden aangemerkt, is minder duidelijk. Deelgebied HK F is te klein om 700 MW te realiseren en is daarom in deze strategie geen optie. Deelgebied E is vermoedelijk kosteneffectief en ligt het dichtst bij gebied B, maar de verwachting is dat de vele hier nog aanwezige mijnbouwbelangen een snelle ingebruikname van dit gebied in de weg staan. Hetzelfde geldt in iets mindere mate voor deelgebied D. Daarom zal in het MER IJmuiden Ver als nulalternatief voor HK B dienen, waarbij in het MER een nader te begrenzen deelgebied zal worden aangewezen.

Het nulalternatief bevat, naast al gerealiseerde windparken Prinses Amalia, Offshore Windpark Egmond aan Zee (OWEZ) en Luchterduinen (operationeel eind 2015), ook Gemini (bouw start medio 2015) en de geplande windparken in het gebied Borssele, waarvoor volgens planning in 2015 en 2016 kavelbesluiten worden genomen (operationeel in 2019 en 2020).

Zoals aangegeven in de Routekaart voor windenergie op zee zullen de vergunningen voor windparken waarvoor nog geen subsidie is verleend, bij de inwerkingtreding van het wetsvoorstel windenergie op zee komen te vervallen. Daarom hoeven deze niet te worden meegenomen in het MER.

2.5

Routekaart-alternatief: wél aanwijzen van de gebieden

Het Routekaart-alternatief (hierna voorkeursalternatief genoemd) betreft het vergroten van de twee gebieden op een zodanige wijze, dat het mogelijk is de taakstelling volgens de Routekaart te realiseren. Dit betekent dat deelgebied A voldoende ruimte moet hebben voor 1.400 MW nieuw te plaatsen vermogen en deelgebied B ruimte moet hebben voor 700 MW te plaatsen vermogen. Uit de kaarten in bijlage 3 blijkt dat dit gebied buiten de 12-mijlszone circa 150 km² bruikbare ruimte heeft. Met name in de noordelijke helft van dit gebied zitten echter veel ruimtelijke belemmeringen als gevolg van kabels en leidingen en het windpark Luchterduinen. Daardoor ontstaan relatief veel kleine gebieden, die niet effectief te benutten zijn.

⁹ Zie bijlage bij kamerbrief d.d. 23 maart 2015, Tweede Kamer, vergaderjaar 2014–2015, 33 561 en 34 508, nr.15.

Voor deelgebied B zijn vooral veel belemmeringen aanwezig aan de zuidzijde (waar naast kabels en leidingen ook het windpark Amalia ligt, windpark OWEZ ligt net ten oosten van dit gebied). Zonder uitbreiding is ten noorden van Amalia circa 60 km² beschikbaar.

Andere oplossingen om extra ruimte te vinden om de gebieden HK A en B groot genoeg te maken voor 700 resp. 1.400 MW zijn er niet, aangezien beide gebieden aan de overige zijden begrensd worden door scheepvaartroutes en ankergebieden. De afstanden tot de aangewezen windgebieden zijn bepaald op grond van het ontwerpcriterium voor de afstand tussen windparken en scheepvaartroutes, zoals die zijn vastgesteld in de RSV WoZ als partiële herziening van NWP.

Binnen het voorkeursalternatief wordt gewerkt met twee varianten:

Variant met stroken volgens de Routekaart

Bij het uitbrengen van de Routekaart heeft het kabinet een kaart gepubliceerd. Indien volgens die kaart extra gebieden worden aangewezen, zijn dit de gebieden die in de kaarten van bijlage 3 zijn aangegeven met 'SA' of 'NA'. De extra ruimte die dan beschikbaar komt in deelgebied A bedraagt 57 km². In deelgebied B bedraagt de extra ruimte 54 km².

In de m.e.r. zal nader worden onderzocht of dit voldoende ruimte biedt om de doelstelling te realiseren. Zo niet, dan zullen extra gebieden worden toegevoegd in dezelfde volgorde als beschreven bij het nulalternatief.

Variant met beperkte uitbreiding

In de voorkeursvariant worden beide deelgebieden met een klein extra gebied uitgebreid. In deelgebied A wordt de strook van 10 tot 12 NM verder doorgetrokken tot de meest zuidelijke punt van het deelgebied A. In de Haalbaarheidstudie is gekeken naar de strook die beschikbaar was van 3 tot 12 NM. Die strook werd hier aan de zuidzijde begrensd door een ankergebied en een mijnbouwplatform. Doordat nu uitsluitend wordt gekeken naar de strook tussen 10 en 12 NM, is dit geen belemmering meer en er lijken ook verder geen belemmeringen te zijn om dit gebied te benutten. Dit extra gebied heeft een oppervlakte van circa 32 km².

In deelgebied B wordt het gebied aangeduid met 'NAX' toegevoegd. Dit is een gebied gelegen buiten de 12 NM dat vrijkomt door het verplaatsen van het militair oefengebied. Doordat het buiten de 12 NM lag, is het geen onderdeel van de Haalbaarheidsstudie geweest. Het is echter logisch dit bij gebied B te trekken; de wens is immers de opgave zoveel mogelijk buiten de 12 NM te realiseren en bovendien maakt het een betere verkaveling mogelijk. Dit extra gebied heeft een oppervlakte van circa 12 km².

Uit het MER zal nader moeten blijken of er een verschil is qua effecten tussen deze twee varianten.

Aanpassing oefenterrein

Het verschuiven van het oefengebied van Defensie, dat nu de noord-oostelijke grens van gebied B vormt, is noodzakelijk voor de beoogde uitbreiding. Voor het MER is de verschuiving daarmee een uitgangspunt voor het voorkeursalternatief. Doordat deze verschuiving geen deel uitmaakt van het nulalternatief, zullen eventuele effecten van deze verschuiving in beeld worden gebracht. Uit het MER zal nader moeten blijken of hieraan nadelige gevolgen verbonden zijn.

Bandbreedteturbines

In overleg met marktpartijen is voor het op te stellen MER voor de kavelbesluiten Borssele I en II een bandbreedte voor individuele turbines bepaald op 3–10 MW. Op basis van de resultaten van het Kader Ecologie en Cumulatie, dat voor de ontwikkeling van windenergie op zee is opgesteld en op basis van de resultaten van de concept-PB voor de kavelbesluiten Borssele I en II komt naar voren dat de bandbreedte aangepast zal moeten worden naar tenminste 4 MW. In het MER voor de RSV HK wordt daarom uitgegaan van 4–10 MW, waarbij voor die aspecten waarvoor dit relevant is, ook gerekend zal worden met turbines van 6 en 8 MW.

2.6 Reikwijdte

De doelen uit het NWP2 worden door deze partiële herziening niet veranderd, net zo min als de vorm van de voorgestelde maatregelen in het NWP2. De kern van de RSV Aanvulling HK is het vergroten van de wind-energiegebieden HK A en HK B. Deze locaties worden daarmee nader gedefinieerd en wel op zodanige wijze, dat ze in staat zijn de taakstelling volgens de Routekaart te faciliteren.

Focus planMER

Dit planMER richt zich als partiële herziening op die onderdelen die ten opzichte van het NWP2 wijzigen, voor zover deze betrekking hebben op activiteiten die zijn opgenomen in onderdeel C en D uit de bijlage bij het Besluit m.e.r. 1994. Overige aspecten zijn immers al betrokken in het planMER voor het NWP2 en de eerdere RSV WoZ. Dientengevolge gaat het op te stellen planMER in het bijzonder in op de gevolgen van het reserveren van extra ruimte voor windparken op zee.

Het NWP2 is een RSV, zoals bedoeld in de Wet Ruimtelijke Ordening (Wro). Deze structuurvisie, waarvan de Beleidsnota Noordzee een bijlage is, is voor de Noordzee het vigerende rijkskader voor ruimtelijke beleid. Op basis van een ruimtelijke structuurvisie kunnen overheden, maatschappelijke organisaties, private partijen en burgers ook nagaan welke ruimtelijke consequenties – in casu het concreet aanwijzen van wind-energiegebieden - het Rijk toekent aan het beleid.

Windenergie is in aangewezen windgebieden in het ontwerp-NWP2 aangemerkt als een activiteit van nationaal belang.

Het voornemen betreft uitsluitend het uitbreiden van deze twee gebieden voor de Hollandse Kust. Er wordt niet gezocht naar meer ruimte voor windenergie op zee, omdat naar verwachting de reeds eerder aangewezen gebieden nog tot ver na 2023 voldoende ruimte bieden voor alle eventueel aan te leggen windparken.

Horizon

De horizon van het planMER (en PB) ligt op de beleidskeuzes die betrekking hebben op de planperiode van de structuurvisie en verder. De formele looptijd van het NWP2 is van 2016 tot en met 2021. In het kader van de realisatie van de windenergiegebieden wordt er hier voor gekozen om de planhorizon eind 2023 aan te houden, als zijnde het jaar waarin alle windparken volgens de Routekaart gerealiseerd moeten zijn.

3. Detailniveau

In het planMER en de PB richt het bevoegd gezag zich op de effecten van windenergiegebieden voor een veilig en doelmatig gebruik van de Noordzee, waaronder de effecten op scheepvaartveiligheid, luchtvaartveiligheid, mijnbouwactiviteiten evenals natuur en milieu (ecologie). Dit hoofdstuk behandelt het beoogde detailniveau van de effectbeschrijving.

3.1

Methodiek voor de bepaling van effecten PlanMER

In het planMER wordt een beoordeling gegeven van de effecten op basis van een kwalitatieve en, waar mogelijk, kwantitatieve beschrijving van effecten. Voor de beoordeling van de effecten wordt gebruik gemaakt van de in tabel 3.1 weergegeven beoordelingscriteria.

Om de effecten te kunnen beoordelen, is een referentiesituatie nodig waarmee de te verwachten situatie kan worden vergeleken. Dit is het al eerder besproken nul-alternatief, waarbij de stroken niet worden aangewezen. Dit is de zogenaamde autonome ontwikkeling. In het planMER wordt hier verder op ingegaan.

De effectbeschrijving en -beoordeling wordt deels uitgevoerd op basis van kwantitatieve beoordelingen en deels via een expert-judgement. Voorbeelden van kwantitatieve beoordelingen zijn de berekeningen van aanvaringslachtoffers onder vogels met windturbines en berekeningen over de veiligheidsrisico's van het nieuwe scheepvaartroutestelsel. Om varianten onderling en met de autonome ontwikkeling te kunnen vergelijken, wordt bij een expert-judgement gebruik gemaakt van een kwalitatieve waarderingsmethodiek op basis van een +/- score. De score kan variëren van dubbelmin tot dubbelplus:

- - een sterke negatieve invloed
- een negatieve invloed
- o geen of nagenoeg geen invloed
- + een positieve invloed
- + + een sterk positieve invloed

Indien de effecten marginaal zijn, wordt dit in de voorkomende gevallen aangeduid met o/+ (marginaal positief) of o/- (marginaal negatief).

Naast blijvende effecten wordt ook aandacht besteed aan tijdelijke en/of omkeerbare gevolgen. Dit betreft met name de bouw van de windparken (zoals geluid door aanlegwerkzaamheden) en alle bijbehorende voorzieningen, zoals de aanleg van kabels. In de PB worden effecten zo veel mogelijk gekwantificeerd om uitspraken te kunnen doen over het al dan niet optreden van significante effecten.

De effecten worden per milieuaspect beschreven aan de hand van beoordelingscriteria. In tabel 3.1 is per milieuaspect aangegeven welke criteria worden gebruikt en op welke wijze de effecten worden beschreven en beoordeeld (kwantitatief en/of kwalitatief). Dit beoordelingskader kan door voortschrijdend inzicht nog worden aangepast.

Tabel 3.1 Beoordelingscriteria per milieuaspect

Thema's	Beoordelingscriteria	Effectbeoordeling
Natuur	Effecten bij aanleg, gebruik en verwijdering op: <ul style="list-style-type: none"> • Biodiversiteit • Beschermde soorten en habitats Te onderscheiden naar: Aanleg windpark <ul style="list-style-type: none"> • Verstoring door aanleg fundering • Verstoring door aanleg kabels binnen het windpark Gebruik windpark <ul style="list-style-type: none"> • Aanvaringsrisico • Barrièrewerking • Verstoring door windturbines • Verstoring door onderhoud windpark • Habitatverandering door veranderd gebruik Verwijdering windpark <ul style="list-style-type: none"> • Verstoring door verwijderen windturbines • Verstoring door verwijderen kabels 	<ul style="list-style-type: none"> • Populatieverandering beschermde soorten • Verlies beschermde habitats in km²
Scheepvaart	<ul style="list-style-type: none"> • Verkeersveiligheid routegebonden scheepvaart (transport) • Verkeersveiligheid niet-routegebonden scheepvaart (visserij, recreatievaart, zandwinning- en suppletievaart, werkvaart) 	<ul style="list-style-type: none"> • Kwalitatief • Kwalitatief
Overige gebruiksfuncties	Beïnvloeding van: <ul style="list-style-type: none"> • Visserij • Olie- en gaswinning, inclusief veilige bereikbaarheid platforms • Zand- en schelpenwinning • Baggerstort • Scheeps- en luchtvaartradar • Kabels en leidingen • Munitiestortgebieden en militaire gebieden • Cultuurhistorie en archeologie 	<ul style="list-style-type: none"> • Afname oppervlak visserij • Kwalitatief/ afname oppervlak winning • Kwalitatief/ afname oppervlak winning • Kwalitatief • Kwalitatief • Kwalitatief • Kwalitatief • Kwalitatief

Thema's	Beoordelingscriteria	Effectbeoordeling
Bodem en water	<ul style="list-style-type: none"> • Effect op natuurlijke processen als stroming en sedimentatie • Effect op waterkwaliteit door verandering van natuurlijke processen en door aangelegde installaties • Effect op kustveiligheid 	<ul style="list-style-type: none"> • Kwalitatief • Kwalitatief • Kwalitatief
Recreatie	<ul style="list-style-type: none"> • Effect op kusttoerisme • Effect op recreatie op het water 	<ul style="list-style-type: none"> • Kwalitatief • Kwalitatief
Landschap	<ul style="list-style-type: none"> • Zichtbaarheid • Beleving 	<ul style="list-style-type: none"> • Kwalitatief • Kwalitatief

Klimaat

De energieopbrengst en de daarmee vermeden CO₂-emissies vormen de belangrijkste redenen waarom de Nederlandse overheid windenergie tot een speerpunt heeft gemaakt in haar milieu-, klimaat- en energiebeleid. In een planMER wordt daarom een zo accuraat mogelijke raming gegeven van de vermeden CO₂-emissies, uitgaande van een vergelijking met de huidige, niet- of minder duurzame energieopwekking uit fossiele brandstoffen.

3.2 Ecologie en cumulatie van effecten

Cumulatie van effecten

De milieueffecten die gepaard gaan met de voorgenomen activiteiten kunnen cumuleren met de effecten van andere plannen, projecten en handelingen. Het is van belang om goed af te bakenen welke plannen, projecten en handelingen meegenomen worden in de cumulatie. In ieder geval dient het te gaan om plannen, projecten en handelingen die leiden tot relevante effecten: effecten die, samen met de effecten die optreden bij de voorgenomen activiteiten, leiden tot een groter totaaleffect.

Voor het onderdeel ecologie zal gebruik worden gemaakt van het Kader Ecologie en Cumulatie (KEC) dat het Rijk heeft opgesteld conform de beschrijving in de RSV Windenergie op Zee. In dit afwegingskader wordt dieper ingegaan op de cumulatieve ecologische effecten en de mitigerende maatregelen. Het doel van dit kader is om aan te geven hoe cumulatieve ecologische effecten beter en eenduidiger in beeld moeten worden gebracht. Het kader wordt toegepast bij besluitvorming over de benutting en begrenzing van toekomstige windparken binnen de aangewezen gebieden. In dit kader zijn de meest recente inzichten ten aanzien van de ecologische effecten van windparken op zee opgenomen.

Aan de hand van het KEC wordt bij het nemen van ruimtelijke besluiten voor windenergie op zee, zoals de toekomstige aanwijzing van windenergiegebieden en kavelbesluiten, beoordeeld of uitgesloten kan worden dat een windpark op zee afzonderlijk, of in cumulatie met andere windparken en andere activiteiten, significante effecten op de ecologie zal hebben. In het uiterste geval kunnen locaties worden uitgesloten voor verdere ontwikkeling.

In het ontwerp-NWP²¹⁰ is aangegeven dat het KEC moet worden toegepast bij toekomstige besluitvorming over windenergie op zee. Hiermee verbindt het Rijk zich aan het toepassen van het kader in de besluitvormingsprocessen bij ruimtelijke besluiten over de ontwikkeling van windenergie op zee.

¹⁰ Tweede Kamer, vergaderjaar 2014–2015, 31 710, nr. 35.

Belangrijke in cumulatie te beschouwen activiteiten zijn de effecten van andere windparken die gerealiseerd zijn en gaan worden, nationaal en internationaal. Ten behoeve van het KEC is al een inventarisatie gemaakt welke parken, zowel nationaal als internationaal, operationeel zijn en tot de periode december 2023 gebouwd zullen worden.

Passende beoordeling

Box 3.1 geeft een toelichting op de PB die, indien er negatieve effecten op Natura 2000-gebieden te verwachten zijn, naast het planMER moet worden verricht.

Box 3.1 Passende beoordeling

Voorliggende notitie gaat in op de beoogde reikwijdte en detailniveau van het planMER. De PB kent een andere systematiek en een ander doel dan het planMER. De besluitvorming over de tussentijdse herziening dient namelijk ook rekening te houden met de Vogelrichtlijn¹¹ en Habitatrichtlijn¹². De Europese Commissie veronderstelt dat deze richtlijnen mede van toepassing zijn in de Exclusieve Economische Zone (EEZ) voor zover de bevoegdheid van de lidstaten zich uitstrekt over deze zone. Op grond van de Habitatrichtlijn moet getoetst worden of significante gevolgen voor Natura 2000-gebieden zijn uit te sluiten. Het bevoegd gezag moet passende maatregelen treffen om ervoor te zorgen dat de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van de soorten in de speciale beschermingszones niet verslechtert en er geen storende factoren optreden voor de soorten waarvoor de zones zijn aangewezen voor zover die factoren, gelet op de doelstellingen van de richtlijn, een significant effect zouden kunnen hebben. Over het algemeen is de PB gedetailleerder, meer kwantitatief onderbouwd dan het planMER. Bijvoorbeeld: het belangrijkste effect van windparken op zee op (beschermde) kolonies mantelmeeuwen langs de Hollandse en Zeeuwse Kust betreft de aanvaring met de wieken van de windturbines, waardoor er additionele sterfte optreedt. Per kolonie zal getracht worden zoveel mogelijk kwantitatief het effect te bepalen in de PB.

De gebieden zijn zelf niet gelegen in Natura 2000-gebieden maar wel moeten eventuele externe effecten op Natura 2000-gebieden in beeld worden gebracht. In het bijzonder is aandacht nodig voor de effecten op de beschermde kolonie Kleine mantelmeeuwen op Texel en de effecten op de vleermuiskolonie in Meyendel.

3-3 Overige te beoordelen effecten

Landschappelijke waarden

De invloed van windparken op het landschap van de Noordzee kent zowel een objectieve, als een subjectieve component. De objectieve component betreft de zichtbaarheid van windparken: het gaat erom wat er te zien is, hoeveel er te zien is, en hoe groot de invloed van windparken is op het beeld van de zee als geheel, gezien vanaf de kust. De subjectieve kant van de invloed van windparken op het landschap gaat over de perceptie van de waarnemer, de doelen en ervaringen die zijn opvattingen over landschap mee bepalen. In het planMER zullen beide worden beschreven. Voor de beschrijving van de subjectieve effecten van windparken op zee zal gebruik worden gemaakt van literatuuronderzoek en eerder uitgevoerd onderzoek in het kader van de Haalbaarheidsstudie.

¹¹ Richtlijn 79/409/EEG van de Raad van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand.

¹² Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora.

Recreatie

Ruimte voor (water)recreatie is een belangrijke maatschappelijke functie van de Noordzee. Het gaat hier om twee vormen van recreatie: op het water en langs de kust.

Waterrecreatie

Vooral langs de kust, en vanaf plaatsen met recreatiehavens bevinden zich soms druk bevaren recreatieve vaarroutes. In het planMER wordt beschreven of en in welke mate de toegankelijkheid van deze vaarroutes wordt beïnvloed. De effecten op de waterrecreatie zijn afhankelijk van de beleidskeuze om windparken al dan niet doorvaarbaar te maken voor kleinere recreatie- en vissersboten (schepen tot maximaal 24m lengte).

Kustrecreatie

Langs de kust vinden vele vormen van dag- en verblijfsrecreatie plaats. Dit is voor veel gemeenten een belangrijke bron van werkgelegenheid.

In het kader van de Haalbaarheidsstudie is onderzoek gedaan naar het mogelijke effect op recreatie en naar de maatschappelijke kosten en baten. In het planMER worden de effecten op kustrecreatie in beeld gebracht op basis van literatuuronderzoek. Zie voor mogelijke economische effecten het onderzoek dat in paragraaf 1.2. wordt genoemd.

Archeologische waarden

Gebieden of objecten van cultuurhistorisch of archeologisch belang moeten conform de Wet op de archeologische monumentenzorg zoveel mogelijk beschermd en behouden worden. De varianten zullen worden beoordeeld op cultuurhistorische verwachtingswaarden en verdrongen landschappen. Het planMER beschrijft hoe moet worden omgegaan met genoemde verwachtingen.

Ruimtegebruik door Defensie

Het planMER gaat in op de overlap met het gebied dat is gereserveerd voor militair gebruik, in casu de veiligheidszone rondom het schietoefenterrein Petten. Om gebruik van de strook tussen 10 en 12 NM in gebied HK B mogelijk te maken, moet het schietgebied ter plaatse worden aangepast. Dit is uitgangspunt voor deze studie.

Bereikbaarheid van mijnbouwplatforms door de lucht

Op de Noordzee staan meer dan 105 vaste mijnbouwinstallaties en circa 10 verplaatsbare installaties. Het aan- en afvoeren van bemanning en materieel op de installaties vindt bijna altijd plaats per helikopter vanaf Den Helder. Om de veiligheid van helikopteroperaties te borgen, zijn onder andere Helikopter Traffic Zones (HTZ), Helicopter Protected Zones (HPZ) en Helikopter Main Routes (HMR) aangewezen en wordt een zone van 5 NM rondom het platform zoveel mogelijk vrij gehouden. Doel van een dergelijke zonering is mogelijk te maken dat helikopteroperaties onder alle weersomstandigheden veilig uitgevoerd kunnen worden.

Zoals opgenomen in het ontwerp-NWP2 wordt onderzocht of het mogelijk is tot een optimalisatie van het samengaan van windenergie en mijnbouw te komen. De resultaten van deze onderzoeken worden zo mogelijk in het definitieve NWP2 vastgelegd en kunnen de effecten van windenergie op mijnbouw beïnvloeden.

In dit planMER wordt er vooralsnog van uitgegaan dat de stroken tussen de 10 en 12 NM na aanwijzing volledig beschikbaar komen voor windenergie, uitgezonderd een veiligheidszone van 500 m rond platforms. In het gebied HK B zal dan maatwerk nodig zijn om de bereikbaarheid van de daar aanwezige platforms te kunnen garanderen. Dit maatwerk zal echter pas plaatsvinden in het kader van de kavelbesluiten. Nu is immers nog niet bekend of, en zo ja in welke mate, ruimte binnen de 5 NM-zone ingezet zal worden voor de bouw van windparken.

Toekomstig ruimtegebruik voor mijnbouw (olie- en gaswinning)

In het planMER wordt onderzocht of mogelijke toekomstige opsporing- en winningactiviteiten belemmeringen ondervinden vanwege nieuwe windparken. Daarnaast wordt in beeld gebracht of toekomstige exploitatie van olie- en gasvoorraden het benutten van aangewezen ruimte voor windenergie onmogelijk maakt.

Scheepvaart

Op de Noordzee wordt onderscheid gemaakt tussen routegebonden en niet-routegebonden scheepvaartverkeer. Routegebonden verkeer bevat scheepsbewegingen van koopvaardij schepen van de ene haven naar de andere. Niet-routegebonden verkeer bestaat uit schepen met een doel op zee, zoals de visserij, suppletievaart, werkvaart en recreatievaart. Het bevoegd gezag toetst de varianten op veilig en doelmatig gebruik van de Noordzee voor zowel routegebonden als niet routegebonden scheepvaart.

In het MER zullen de effecten op de scheepvaart in beide varianten kwalitatief worden beschreven en vergeleken.

Visserij

De zuidelijke Noordzee vormt een belangrijk gebied voor de commerciële visserij. Samen met de centrale Noordzee is het door Nederlandse vissersschepen het meest beviste gebied in de Noordzee. De praktijk is dat nu overal wordt gevist, behalve daar waar het verboden is in verband met de ruimtelijke scheiding met andere functies. Dat is bijvoorbeeld het geval in de buurt van *offshore*-platforms, in opgroeigebieden van jonge vis en in windparken of gebieden waar de zeebodem bodemvisserij onmogelijk maakt.

Ook binnen de 12-mijlszone worden verschillende vormen van visserij uitgeoefend. Schepen groter dan 300 PK zijn hier echter niet toegestaan en de activiteiten zitten met name in de zone tot 8 NM. Het planMER kwantificeert de afname van commerciële visgronden en toetst deze aan het totaal beschikbare areaal visgronden. Ook de effecten op de sportvisserij worden in beeld gebracht. Zoals hierboven gesteld is nog niet definitief bepaald of windparken kunnen worden opgesteld voor visserij.

Delfstoffenwinning

Het diepere deel van de 12-mijlszone speelt een belangrijke rol voor de winning van oppervlakedelfstoffen, voornamelijk zand. Jaarlijks worden grote hoeveelheden zand gewonnen voor de bescherming van onze kust met zandsuppleties en voor ophoogzand voor infrastructuur en nieuwbouw, op dit moment ongeveer 25 miljoen m³ per jaar.

Winning van grote hoeveelheden zand ver uit de kust is kostbaar, gezien de grotere transportafstand naar de te versterken kust of aanvoerhavens. Voor zandwinning wordt daarom gezocht naar ruimte binnen de 12 NM en buiten de 20 m-dieptelijn, zijnde de grens van het kustfundament. Zodra een windpark is gerealiseerd, kan op die plek verder geen zand worden gewonnen.

In het planMER wordt zo veel mogelijk gekwantificeerd wat de consequenties zijn voor zandwinning nu en in de toekomst, als deze gebieden voor windparken ingezet gaan worden.

Kabels en leidingen

De eventuele wenselijkheid van verdere bundeling van kabels en leidingen wordt in deze notitie niet behandeld. Bij de bouw van windparken zal voldoende afstand gehanteerd moeten worden tot bestaande kabels en leidingen. Voor de aansluiting van de windparken op het landelijke hoofdnet zal TenneT te zijner tijd een eigen projectMER laten opstellen.

Kustveiligheid

In het planMER wordt aangegeven of, en zo ja in welke mate (kwalitatieve benadering) windparken binnen de 12 NM van invloed zijn op het golfklimaat op de kust en daarmee op de kustveiligheid.

3.4 Vorzorgsbeginsel

In het beoordelingskader houdt het bevoegd gezag rekening met het zogenaamde voorzorgsbeginsel. Het voorzorgsbeginsel, zoals dat al sinds jaren in internationaal en nationaal beleid (OSPAR¹³, 4^e Nota Waterhuishouding¹⁴ en Nota Ruimte¹⁵) gestalte heeft gekregen, is een cruciaal uitgangspunt bij de planning en ontwerp van voorgenomen activiteiten op zee. Het houdt in dat preventieve maatregelen genomen moeten worden wanneer er redelijke gronden tot bezorgdheid bestaan dat een activiteit schade toebrengt aan het mariene milieu, de gezondheid van de mens en/of ander rechtmatig gebruik, zelfs wanneer er geen afdoende bewijs is voor een oorzakelijk verband tussen een activiteit en de gevolgen ervan. Achterliggende reden van het voorzorgsprincipe is dat alles wat in het oceanensysteem komt er niet, of zeer moeilijk, uit te halen is en dus kan ophopen in het systeem. Het voorzorgsbeginsel betekent dat vóóraf maatregelen worden genomen om mogelijke langdurige, onomkeerbare en ongewenste effecten van activiteiten te voorkomen en, als de betrokken activiteit toelaatbaar lijkt, te beperken.

Volgens het NWP en de Beleidsnota Noordzee geldt het voorzorgsbeginsel voor alle activiteiten op de Noordzee en is dit een belangrijk uitgangspunt bij de planning en het ontwerp van voorgenomen activiteiten op zee. De Europese Commissie stelde in 2000 dat het voorzorgsbeginsel niet alleen toepasbaar is in het milieurecht, maar ook in andere situaties waarin geen eenduidig wetenschappelijk materiaal voorhanden is.¹⁶

¹³ Verdrag inzake de bescherming van het mariene milieu in het noordoostelijk deel van de Atlantische Oceaan (Verdrag van Oslo en Parijs), Tractatenblad, 1993, nr.141.

¹⁴ Tweede Kamer, vergaderjaar 1999, 26401 nr. 1.

¹⁵ Eerste Kamer, vergaderjaar 2005, 29 435 A.

¹⁶ Mededeling van de commissie over het voorzorgsbeginsel COM 2000/0001.

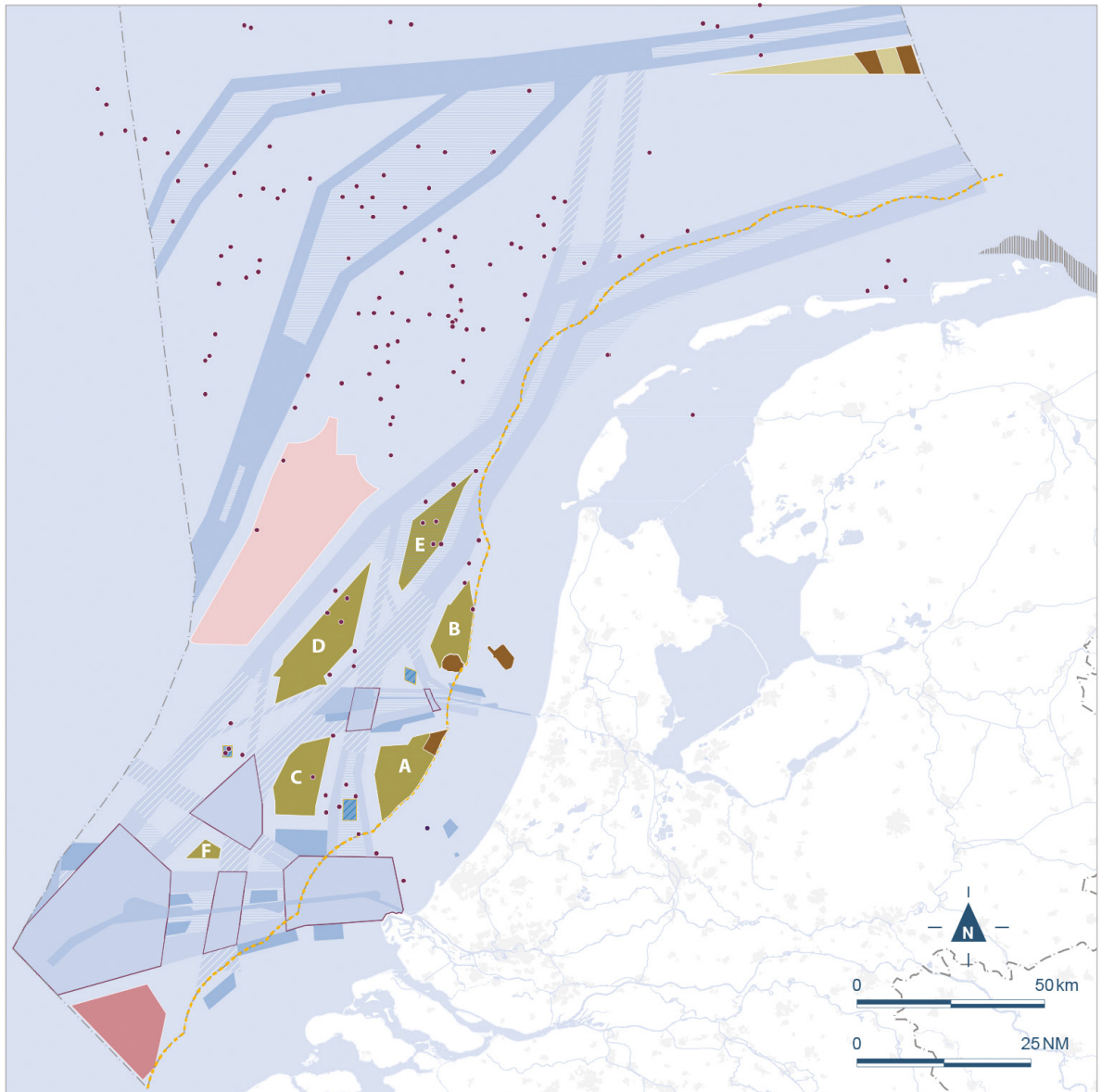
4. Inhoud van het milieueffectrapport

Het milieueffectrapport (planMER) is het resultaat van de planMER-procedure. In het planMER worden de milieueffecten beschreven en beoordeeld. Ook worden (eventuele) alternatieve oplossingsrichtingen met elkaar vergeleken. Het planMER bevat, op grond van de vereisten voor de inhoud van het planMER zoals beschreven in artikel 7.10 van de Wet milieubeheer, globaal de onderdelen zoals hierna weergegeven. Bij de beschrijving van effecten wordt daarbij aangesloten op de structuur van het NWP, die twee ordeningslijnen voor thema's en gebieden kent.

1. **Samenvatting** Een voor een algemeen publiek op begrijpelijke wijze geformuleerde samenvatting.
2. **Inleiding** Een schets van de inhoud en doelstellingen van het NWP en een overzicht van de relatie met andere plannen.
3. **Huidige situatie en autonome ontwikkelingen** De huidige milieutoestand en de te verwachten ontwikkelingen als het plan niet zou worden uitgevoerd worden toegelicht.
4. **Plannen en voorgenomen activiteit** Een overzicht van de relevante beleidsdoelstellingen en plannen waarmee rekening gehouden moet worden.
5. **Milieueffecten** Beschrijving van de mogelijk belangrijke nadelige milieugevolgen van de varianten. Tevens wordt de wijze waarop de milieugevolgen zijn bepaald, gemotiveerd. Daarnaast wordt beschreven wat de mogelijke gevolgen zijn voor gebieden die zijn aangewezen in het kader van de Europese Vogel- en/of Habitatrichtlijn.
6. **Mitigerende maatregelen** Een beschrijving van maatregelen die redelijkerwijs kunnen worden genomen om mogelijke belangrijke nadelige gevolgen voor het milieu te voorkomen, dan wel te beperken of ongedaan te maken.
7. **Eindoverweging: Leemten in kennis en informatie** Een overzicht van de onzekerheden als gevolg van het ontbreken van kennis of informatie. Daarnaast wordt ingegaan op de wijze waarop monitoring plaats kan vinden om werkelijke milieueffecten in beeld te brengen.

Bijlagen

Bijlage 1 Kaart met aangewezen windenergiegebieden in de Noordzee

Aangewezen windenergiegebied

- Ijmuiden Ver
- Borssele
- Hollandse Kust met deelgebieden A t/m F
- Ten Noorden van de Waddeneilanden

Bestaande windparken

- Bestaande- of in aanbouw zijnde windparken

Scheepvaart

- Scheepvaartroute
- Separatiezone scheepvaart
- Clearways
- Te vermijden gebieden
- Precautionary area
- Ankergebied
- Diepwaterroute

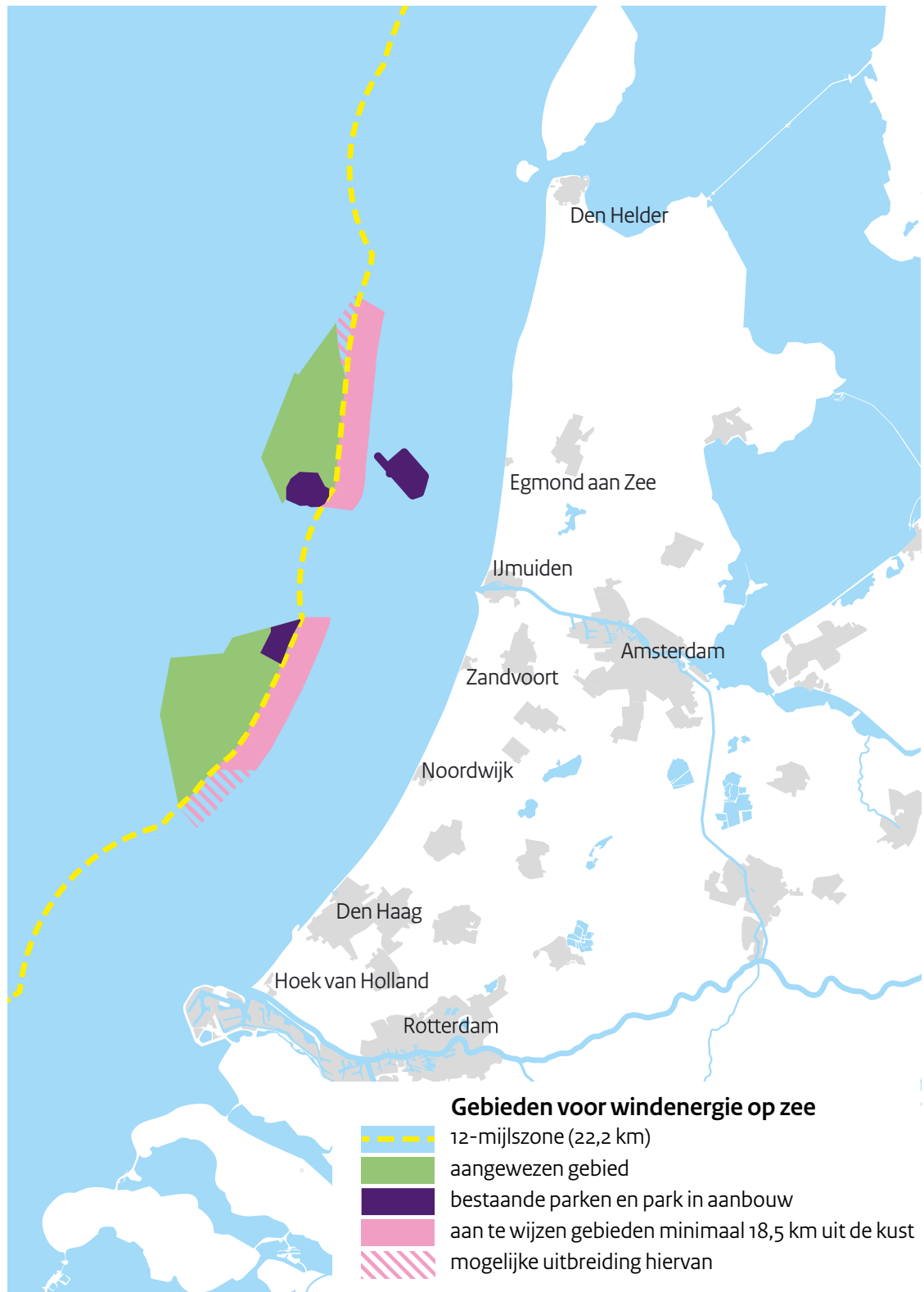
Olie- en gaswinning

- Productieplatform

Begrenzing

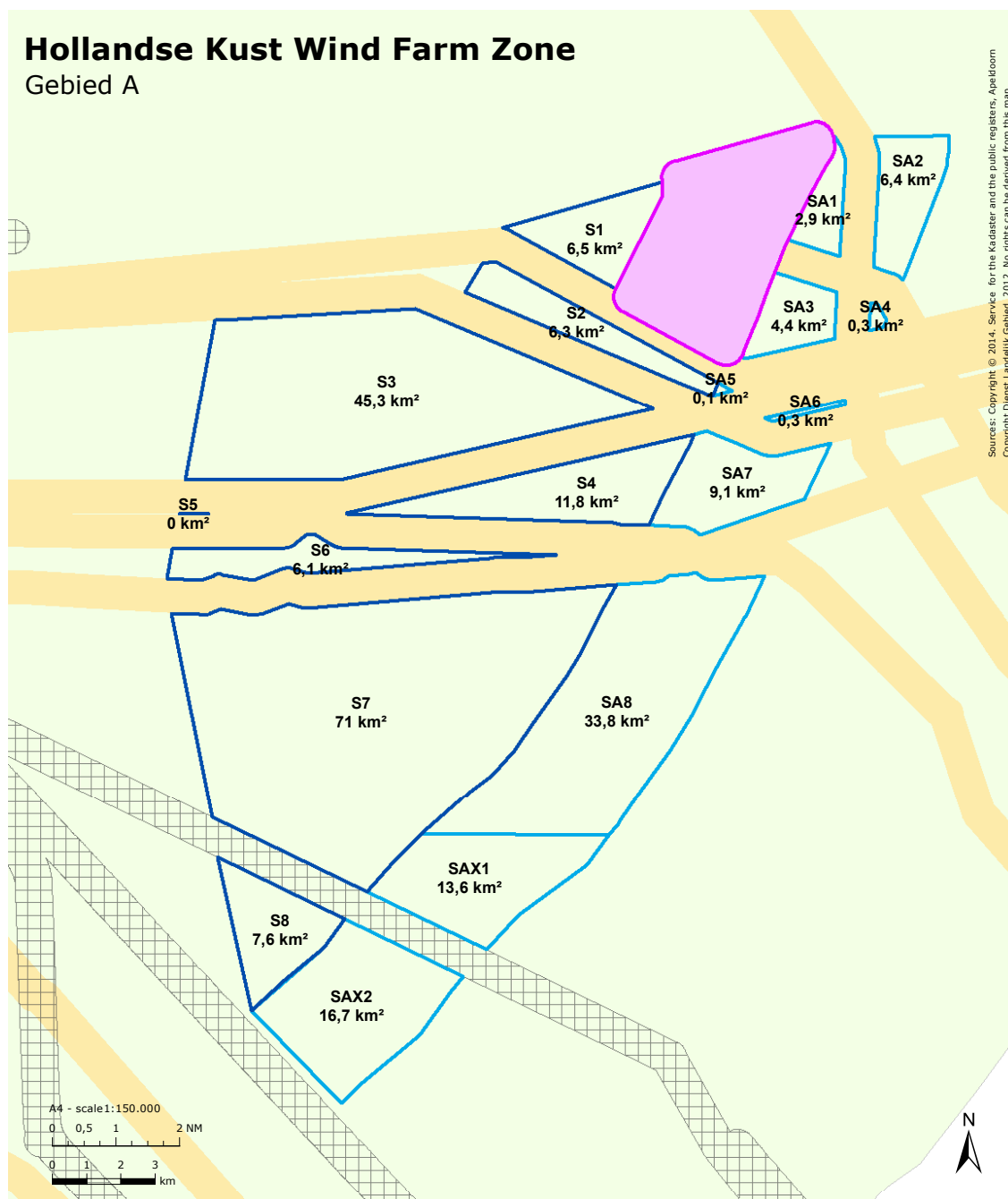
- Nederlandse wateren / EEZ
- Verdragsgebied Eems-Dollard
- Grens territoriale zee (12-mijlszone)

Bijlage 2 Kaart met gebieden voor windenergie op zee

Bijlage 3 Beschikbare ruimte in aangewezen en aan te wijzen gebieden

Kaart van gebied A voor de kust van Zuid-Holland

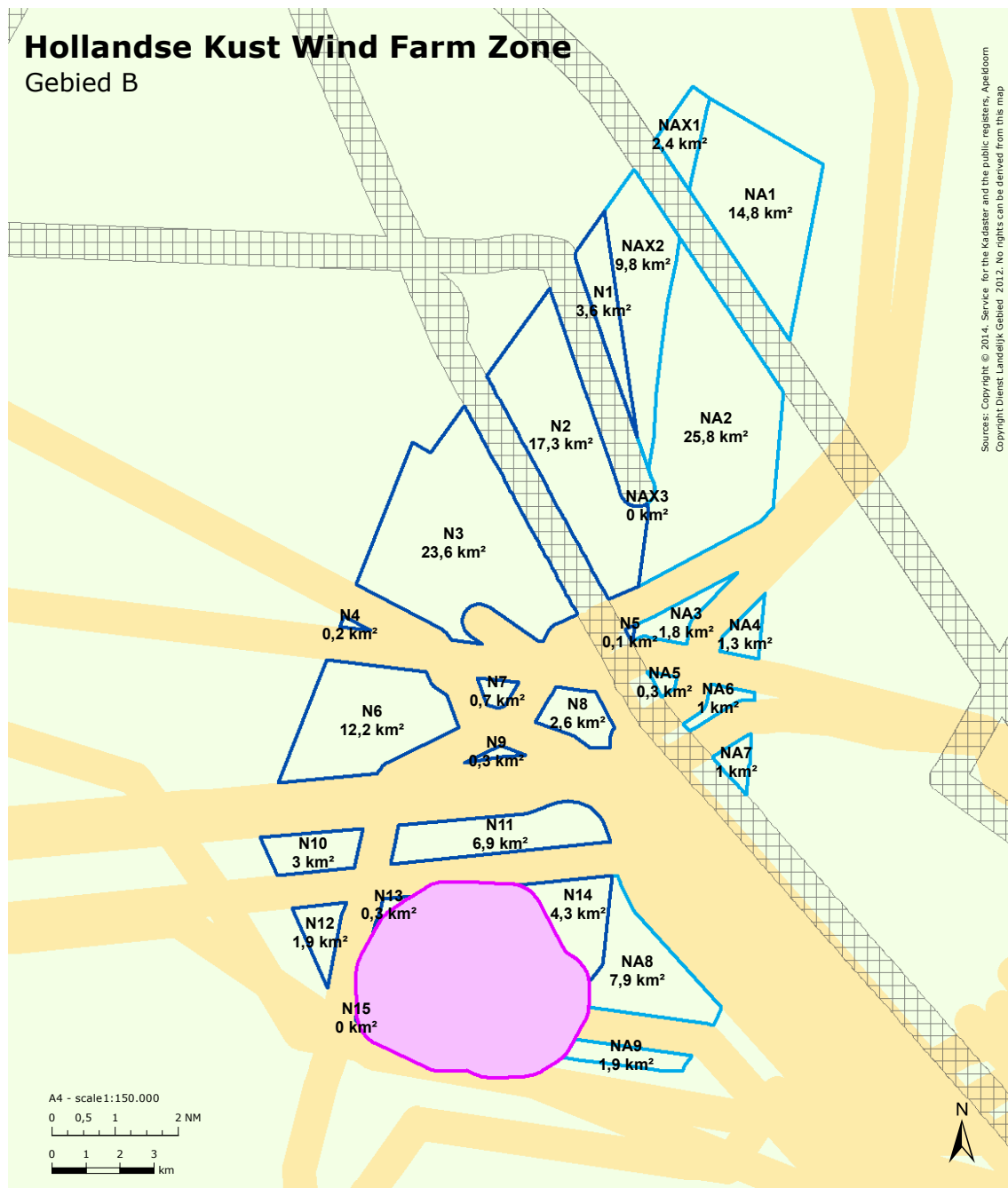

Legend

- Windpark including safety zone
- Designated Wind Farm Zone
- Additional Wind Farm Zone
- Pipelines safety zone 500m
- Cables safety zone 500
- Exclusive Economic Zone of the Netherlands
- Netherlands

Kaart van gebied B voor de kust van Noord-Holland

Legend

- Windpark including safety zone
- Designated Wind Farm Zone
- Additional Wind Farm Zone
- Pipelines safety zone 500m
- Cables safety zone 500
- Exclusive Economic Zone of the Netherlands
- Netherlands

Bijlage 4 Wettelijk kader en procedure

De voorgenomen partiële herziening van het NWP, tevens voor de ruimtelijke aspecten een structuurvisie, richt zich specifiek op de nadere detaillering van windenergiegebieden op de Noordzee. Voor elke tussentijdse herziening van een structuurvisie is een planMER verplicht, om de mogelijke consequenties voor natuur en milieu ook nu weer zorgvuldig mee te kunnen nemen in de besluitvorming. Vanwege de verwachte effecten op Natura2000 gebieden is in dit geval tevens een PB nodig. Deze conclusies worden hieronder nader toegelicht.

Waterwet

De Waterwet regelt het beheer van oppervlakte- en grondwater en verbetert de samenhang tussen waterbeleid en ruimtelijke ordening. Voor deze samenhang biedt de Waterwet de grondslag voor het opstellen van een nationaal waterplan. Het NWP is het plan dat ingevolge de Waterwet het beleid op het gebied van water voor de komende zes jaar vastlegt en de ontwikkelingen op de langere termijn verkent. Het NWP bevat de hoofdlijnen van het nationale waterbeleid en het bijbehorende nationale ruimtelijke beleid. Voor de ruimtelijke aspecten wordt het plan aangemerkt als structuurvisie in de zin van de Wro. Het plan is bindend voor het Rijk.

Tegen een besluit tot vaststelling van een structuurvisie kan geen beroep worden ingesteld, omdat dit besluit is opgenomen in de zogenoemde 'negatieve lijst'¹⁷. Dit betekent dat een structuurvisie niet rechtstreeks door de rechter kan worden getoetst. Dit geldt ook voor een partiële herziening van het NWP.

Wet milieubeheer

Met het oog op de bevordering van duurzame ontwikkeling moet het milieu bij de besluitvorming over plannen en programma's volwaardig worden meegewogen. Het gaat hierbij om plannen waarin keuzes worden gemaakt, die uiteindelijk kunnen leiden tot activiteiten of concrete projectbesluiten met mogelijk nadelige gevolgen voor het milieu. Sinds 2004 is het, op grond van Europese Richtlijn¹⁸ verplicht voor dergelijke plannen een strategische milieubeoordeling uit te voeren. In 2006 is deze richtlijn in Nederland geïmplementeerd in de Wet milieubeheer en het hieraan gekoppelde Besluit m.e.r. 1994.¹⁹ Daarmee is de procedure voor de milieueffectrapportage voor plannen geïntroduceerd naast de al eerder bekende milieueffectrapportage voor projectbesluiten. De bijbehorende milieueffectrapporten heten respectievelijk planMER en besluitMER. In tegenstelling tot een besluitMER hoeft een planMER geen meest milieuvriendelijk-alternatief te bevatten.

De planMER-plicht geldt voor beleidsuitspraken die concreet kaderstellend zijn voor toekomstige besluiten met mogelijk belangrijk nadelige milieueffecten en/of waarvoor een PB vereist is. Dit is uitgewerkt in de volgende selectiecriteria:

Karakter van de beleidsuitspraak	Selectie criterium
Concreet kaderstellend...	1 Is sprake van voldoende mate van concreetheid? 2 Is sprake van een causaal verband tussen de beleidsuitspraak en de gevolgen voor het milieu?
met mogelijk aanzienlijke milieugevolgen, en/of ...	3 Heeft de beleidsuitspraak betrekking op een activiteit die is vermeld op de C- en D-lijst4 van het Besluit m.e.r. 1994?
waarvoor een PB vereist is.	4 Heeft de beleidsuitspraak betrekking op een activiteit waarvan niet kan worden uitgesloten dat deze significante gevolgen heeft voor een Vogel- en/of Habitatrichtlijngebied?

¹⁷ Artikel 8:5, eerste lid, van de Algemene wet bestuursrecht, gelezen in samenhang met onderdeel C, sub 2, van de bijlage die bij deze wet behoort (zoals dit onderdeel luidt op basis van artikel 4.1 van de Invoeringswet Wet ruimtelijke ordening).

¹⁸ Europese Richtlijn 2001/42/EG in Stb. 2006, 336.

¹⁹ Stb. 2006, 388.

Als de hiervoor genoemde vragen 1, 2 en 3 en/of 4 met 'ja' beantwoord kunnen worden, dan is sprake van een concrete kaderstellende beleidsuitspraak met mogelijk belangrijk nadelige milieugevolgen. De tussentijdse herziening van het NWP (streven naar situering 6.000 MW windenergie op Noordzee) is een planMER-plichtig besluit, zoals genoemd in het Besluit m.e.r. 1994, omdat het Rijk hierin kaderstellende beleidsuitspraken doet die toekomstige besluitmer- (beoordelings-) plichtige besluiten mogelijk maken. Bovendien zijn significant negatieve effecten voor Natura 2000-doelstellingen niet uit te sluiten, waardoor ook een PB nodig is.

PlanMER-procedure

De planMER-procedure bestaat uit de volgende in tabel 1.1 weergegeven stappen.

Tabel 1.1 Stappen in de formele planMER-procedure

Stappen	planMER-procedure
1. Start procedure	Openbare kennisgeving (7.9 Wm)
2. (Onafhankelijk) advies: begin	Raadplegen adviseurs en bestuursorganen die bij de voorbereiding van het plan moeten worden betrokken over reikwijdte en detailniveau van het op te stellen milieueffectrapport (7.8 Wm)
3: Kennisgeving	Kennisgeving voornemen en eventueel inspraak op voornemen (artikel 7.9 Wm)
3. Het rapport	Opstellen planMER, PB (7.11a Wm) Vaststelling concept-structuurvisie, concept-planMER, concept-PB door Bevoegd Gezag.
4. Inzage/inspraak	Inspraak op ontwerp-herziening en planMER (art. 11 Wm en indien van toepassing 7.38a Wm). Bij start inspraak toezending aan Commissie voor de m.e.r.
5. (Onafhankelijk) advies	Advies van Commissie voor de m.e.r. (artikel 7.12 Wm)
6. Besluit	
7. Evaluatie	

De minister van IenM is belast met de voorbereiding van het NWP (met de status van structuurvisie) en met eventuele herzieningen daarop. Het NWP wordt uiteindelijk vastgesteld door de minister van IenM en overige betrokken ministers, die daarmee het bevoegd gezag zijn voor het plan. Het planMER en de PB wordt gelijktijdig met de (ontwerp-) tussentijdse herziening van het NWP ter inzage gelegd. Het proces van het opstellen van het planMER gaat daarom gelijk op met het opstellen van de tussentijdse herziening.

Raadpleging/kennisgeving

Het bevoegd gezag is verplicht bestuursorganen die bij de voorbereiding van het plan moeten worden betrokken, te raadplegen over de reikwijdte en het detailniveau van de informatie die in het planMER moet worden opgenomen. Raadpleging van de Commissie voor de m.e.r. is niet verplicht, maar is op vrijwillige basis wel mogelijk. Gezien het oordeel van de Commissie voor de m.e.r. in augustus 2009 over het planMER en de PB onderdeel Noordzee van het NWP, zal de Commissie voor de m.e.r. in een vroeg stadium bij het proces betrokken worden.

Opstellen NRD

Hoewel het opstellen van een NRD niet verplicht is, is dit wel praktisch voor de raadpleging van andere bestuursorganen en ter voorbereiding van een overleg met de Commissie voor de m.e.r..

Kennisgeving voornemen en eventueel inspraak op voornemen

Het Bevoegd Gezag geeft uiterlijk op het moment dat de bestuursorganen worden geraadpleegd, kennis van het voornemen tot vaststelling van het plan. Bij deze kennisgeving wordt aangegeven of:

- stukken over het voornemen ter inzage worden gelegd;
- er gelegenheid wordt geboden zienswijzen naar voren te brengen over het voornemen;
- de Commissie voor de m.e.r. of een andere commissie in de gelegenheid wordt gesteld advies uit te brengen over het voornemen of het ontwerp van het plan. In dit geval moet in de kennisgeving in ieder geval worden vermeld dat het MER een PB bevat;
- met betrekking tot het ontwerp van het plan toepassing wordt gegeven aan artikel 7.11 Wm.

Opstellen planMER

Bij het opstellen van het planMER mag gebruik worden gemaakt van eerder uitgevoerde milieueffect-rapporten die in de inspraak zijn geweest, zoals onder meer het planMER bij het NWP.

Publicatie ontwerpplan/inspraak

Het planMER en de PB moeten gelijktijdig met de ontwerp-structuurvisie ter inzage worden gelegd. Iedereen kan zienswijzen indienen tegen het planMER, de PB en de ontwerp-structuurvisie. Voor de verdere procedure kan vervolgens worden aangesloten bij de procedure van totstandkoming van een structuurvisie.

Toetsingsadvies Commissie voor de m.e.r.

Bij een PB moet de Commissie voor de m.e.r. uiterlijk op het moment van terinzagelegging van het planMER en het ontwerp-structuurvisie in de gelegenheid worden gesteld advies uit te brengen. De termijn voor het uitbrengen van het advies is dezelfde termijn als voor het indienen van zienswijzen.

Passende Beoordeling Natura 2000-gebieden

Een PB is nodig indien een duidelijk en direct verband bestaat tussen de beschreven ruimtelijke ontwikkelingen en een mogelijk significante verslechtering en/of verstoring, zoals beschreven in artikel 19j van de Natuurbeschermingswet. Bij een PB wordt ingegaan op de gevolgen van het plan op Vogel- en Habitatrichtlijngebieden, die in Nederland worden vastgelegd als Natura 2000-gebied.

De PB kan parallel aan het opstellen van het planMER worden uitgevoerd. Echter, met het oog op stroomlijning van beide procedures en het voorkomen van dubbelingen, worden ze vaak gelijktijdig uitgevoerd. De PB kan (herkenbaar) worden opgenomen in het planMER.

Procedure Passende Beoordeling

Voor elk besluit tot het vaststellen van een plan, dat afzonderlijk of in combinatie met andere plannen, significante gevolgen kan hebben voor het desbetreffende gebied, moet een PB worden gemaakt van de gevolgen van dat plan voor het Natura 2000-gebied. Dit geldt ook als het plan niet direct verband houdt met, of nodig is voor, het beheer van een Natura 2000-gebied. Hierbij moet rekening worden gehouden met de instandhoudingdoelstelling van dat gebied.²⁰ Het doel van het uitvoeren van een PB is zekerheid te verkrijgen over de vraag of de natuurlijke kenmerken van het desbetreffende gebied zullen worden aangetast.²¹

Indien de natuurlijke kenmerken van het desbetreffende gebied zullen worden aangetast, mag het plan alleen worden vastgesteld als er geen alternatieve oplossingen zijn en er dwingende redenen van groot openbaar belang aanwezig zijn.²² Indien het plan om dwingende redenen van groot openbaar belang wordt vastgesteld, moeten compenserende maatregelen worden getroffen.²³ Dit wordt ook wel de 'ADC-toets' genoemd (alternatieven, dwingende redenen van openbaar belang, compensatie). Uit het voorgaande volgt dat de PB voorafgaat aan een eventuele ADC-toets.

²⁰ Natuurbeschermingswet 1998, Artikel 19f, eerste lid, gelezen in samenhang met artikel 19j, derde lid.

²¹ Natuurbeschermingswet 1998, Artikel 19g, eerste lid, gelezen in samenhang met artikel 19j, derde lid.

²² Natuurbeschermingswet 1998, Artikel 19g, tweede lid, gelezen in samenhang met artikel 19j, derde lid.

²³ Natuurbeschermingswet 1998, Artikel 19h, eerste lid, gelezen in samenhang met artikel 19j, derde lid.

Een PB verloopt meestal parallel of gekoppeld aan de (plan)MER-procedure²⁴ en wordt afgebakend door de zogenoemde voortoets. In een voortoets wordt op basis van informatie over de omvang en locatie van de maatregelen en de instandhoudingdoelstellingen van de Natura 2000-gebieden bepaald of er significante effecten op instandhoudingdoelstellingen kunnen optreden (zonder dat rekening wordt gehouden met eventuele mitigerende maatregelen).²⁵ De PB dient te worden uitgevoerd voor die onderdelen, waarbij niet kan worden uitgesloten dat er significante effecten zullen optreden.

Uit de jurisprudentie²⁶ kan worden afgeleid dat een PB alleen hoeft te worden uitgevoerd voor besluiten, waarbij met voldoende zekerheid een duidelijk en direct verband kan worden gelegd tussen de beschreven ruimtelijke ontwikkelingen en de mogelijke verslechtering en/of verstoring van het Natura 2000-gebied. Dit betekent dat een beleidsuitspraak voldoende concreet moet zijn om in aanmerking te komen voor een PB. In geval van de ruimtelijke situering van windenergiegebieden van de tussentijdse herziening kan geconcludeerd worden dat dit voldoende concreet is.

Een eventuele conclusie uit de PB dat de wezenlijke kenmerken van een Natura 2000-gebied zullen worden aangetast, kan vertraging opleveren in het traject tot vaststelling van de tussentijdse herziening van het Nationale Waterplan. Het plan mag dan immers niet worden vastgesteld zonder de ADC-toets uit te voeren.

Europese Kaderrichtlijn Mariene Strategie (2008)

De Europese Kaderrichtlijn Mariene Strategie (KRM)²⁷ verplicht landen om maatregelen te nemen die een verslechtering van het mariene milieu tegengaan. De doelen zijn een duurzame evenwichtige ontwikkeling van economie en ecologie en het bereiken van een goede milieutoestand. Binnen de verschillende regionale zeegebieden (waaronder de Noordzee) moeten de lidstaten samenwerken.

Vogel- en Habitatrichtlijn

Op basis van de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn zijn en worden in Nederland gecombineerd Natura2000-gebieden aangewezen. Voor alle gebieden worden beheerplannen opgesteld en doelstellingen vastgelegd. De richtlijnen zijn in Nederland verankerd in de Natuurbeschermingswet 1998. Een voorstel om de Flora en Faunawet en de Natuurbeschermingswet ook geldig te verklaren over de gehele Nederlandse EEZ ligt bij de Tweede Kamer.

Wet ruimtelijke ordening (2008)

De Wet ruimtelijke ordening is opgesteld om efficiënte ruimtelijke besluitvorming te bevorderen en procedures te vereenvoudigen. Ruimtelijke beleidsvoornemens en voorgenomen ontwikkelingen worden vastgelegd in structuurvisies voor het gehele grondgebied of bepaalde aspecten van het nationale ruimtelijk beleid. De structuurvisies fungeren als leidraden voor het Rijk en bij het nemen van besluiten zal het Rijk in beginsel dienovereenkomstig handelen. De structuurvisie geeft uiting aan welk beleid het Rijk voorstaat en er mag daarom op vertrouwd worden dat het Rijk zich aan dit beleid houdt. Voor de Noordzee is het Nationale Waterplan de enige structuurvisie.

²⁴ Op grond van artikel 7.2a, tweede lid, van de Wet milieubeheer moet de Passende Beoordeling herkenbaar zijn.

²⁵ Vgl. in dit verband de uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van 7 mei 2008 (nr.: 200604924/1).

²⁶ Abr 21 december 2007, nr. 200701901/1 (regionaal structuurplan "Regionaal Plan 2005-2020").

²⁷ Richtlijn 2008/56/EG van het Europees Parlement en de Raad van 17 juni 2008 tot vaststelling van een kader voor communautaire maatregelen betreffende het beleid ten aanzien van het mariene milieu.

Bijlage 5 Literatuurlijst

- Beleving en maatschappelijke aspecten zichtbaarheid windturbines Noordzee, Royal Haskoning i.o.v. Rijkswaterstaat Waterdienst (definitief rapport 23 februari 2010)
- Kamerbrief d.d. 26 september 2014 over Windenergie op Zee, (Tweede Kamer, vergaderjaar 2014–2015, 33 561, nr. 11) inclusief bijlagen, waaronder :
 - Rijksstructuurvisie Windenergie op Zee
 - Haalbaarheidsstudie Windenergie op Zee binnen de 12-mijlszone
 - MKBA Windenergie op Zee binnen de 12-mijlszone
- Kamerbrief d.d. 7 november 2014 (Tweede Kamer, vergaderjaar 2014–2015, 33 561, nr. 12)
- Kamerbrief d.d. 23 maart 2015 (Tweede Kamer, vergaderjaar 2014–2015, 33 561 en 34 508, nr. 15)
- Ontwerp NWP2 (Tweede Kamer, vergaderjaar 2014–2015, 31 710, nr. 35)
- Motie van de Kamerleden Van Veldhoven (D66) en Mulder (CDA) (Tweede Kamer, vergaderjaar 2014–2015, 34 058, nr. 30)
- Wetsvoorstel windenergie op zee (Eerste Kamer, vergaderjaar 2014-2015, 34 058, A)

Bijlage 6 Lijst van gebruikte afkortingen

EEZ	Exclusieve Economische Zone
EZ	Economische Zaken
HK	Hollandse Kust
HMR	Helikopter Main Routes
HPZ	Helicopter Protected Zones
HTZ	Helikopter Traffic Zones
IenM	Infrastructuur en Milieu
m.e.r.	Milieueffectrapportage(procedure)
MW	Megawatt
MER	Milieueffectrapport
NM	Nautische Mijl
NRD	Notitie Reikwijdte en Detailniveau
NWP	Nationaal Waterplan 2009–2015
NWP2	Nationaal Waterplan 2016–2021
OWEZ	Offshore Windpark Egmond aan Zee
OIM	Overlegorgaan Infrastructuur en Milieu
PB	Passende beoordeling
RCR	Rijkscoördinatenregeling
RSV	Rijksstructuurvisie
SAR	Search and rescue
SDE+	Stimuleringsregeling Duurzame Energie+
TNW	Ten Noorden van de Waddeneilanden
WoZ	Windenergie op zee

Colofon

Dit is een uitgave van het

Ministerie van Infrastructuur en Milieu

Ministerie van Economische Zaken

Tekst

Ministerie van Infrastructuur en Milieu

Ministerie van Economische Zaken

Ontwerp en realisatie

VormVijf, Den Haag

Cartografie

Viewpoint bv, Boxtel

Mijs Cartografie en Vormgeving, Rotterdam

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, Den Haag

Fotografie

Shutterstock, v. Schlichting

Druk

Telstar Media, Pijnacker

April 2015

Dit is een uitgave van het

Ministerie van Infrastructuur en Milieu

Ministerie van Economische Zaken

Postbus 20901 | 2500 EX Den Haag
www.rijksoverheid.nl/ienm

April 2015